Protocol excellente en hoogbegaafde leerlingen.

School Floralaan

Inhoud

1 INLEIDING 2

2 ALGEMEEN 3

2.1 De excellente leerling 3

2.2 De hoogbegaafde leerling 3

3 DOELSTELLING VOOR DE EXCELLENTE EN HOOGBEGAAFDE LEERLING OP ONZE SCHOOL .. 5

4 THEORETISCH KADER 6

4.1 Kenmerken en specifieke eigenschappen van hoogbegaafde leerlingen 6

4.2 Specifieke kenmerken van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong 8

4.3 Kenmerken van de onderpresterende hoogbegaafde leerling 8

4.4 Zes profielen 9

5 BELEID EXCELLENTE EN HOOGBEGAAFDE LEERLINGEN OP ONZE SCHOOL 10

5.1 Signaleren 10

5.2 Kerndoelen 13

5.3 Verrijking 13

6 UITVOERING – HOE ZIET DIT IN DE PRAKTIJK ER UIT? 16

6.1 Verrijking binnen de klas: 16

6.2 Verrijking – buiten de klas: 16

6.3 Eigenaarschap 19

6.4 Communicatie 20

6.5 Bijsturen 21

BIJLAGEN 23

A: Onderpresterende begaafde leerling 24

B: Profielen (hoog)begaafde leerling 26

C: Vragen intakegesprek groep 1 32

D: Doelen en vaardighedenlijst voor het verrijkingsonderwijs 34

E. De menstekening van Goodenough 37

1 Inleiding

Op SALTOschool Floralaan willen we tegemoet komen aan de onderwijsbehoeften van excellente en hoogbegaafde leerlingen. Om meer tegemoet te komen aan deze onderwijsbehoefte is er een protocol ontwikkeld. Hiermee stemmen we ons onderwijsaanbod af op de behoefte van de leerling met een ontwikkelingsvoorsprong, zodat hij voldoende uitgedaagd wordt en zich blijft ontwikkelen op cognitief, metacognitief (werkaanpak) en sociaal-emotioneel gebied. Het protocol biedt leerkrachten een theoretisch kader om de leerling met een ontwikkelingsvoorsprong vroegtijdig te signaleren. Naast de theorie geeft het richtlijnen voor een handelingsgerichte aanpak en worden de verschillende mogelijkheden met de daarbij behorende werkwijze beschreven.

Bij het opstellen van dit school specifieke beleid voor meer- en hoogbegaafdheid is gebruik gemaakt van het model van Novilo. Dit gaat uit van de volgende drie niveaus:

1. Doel (eindresultaat)
2. Beleid (richtlijnen waar we ons aan houden)
3. Uitvoering (hoe ziet dit eruit in de praktijk)

Binnen deze niveaus, worden de volgende elementen ingevuld

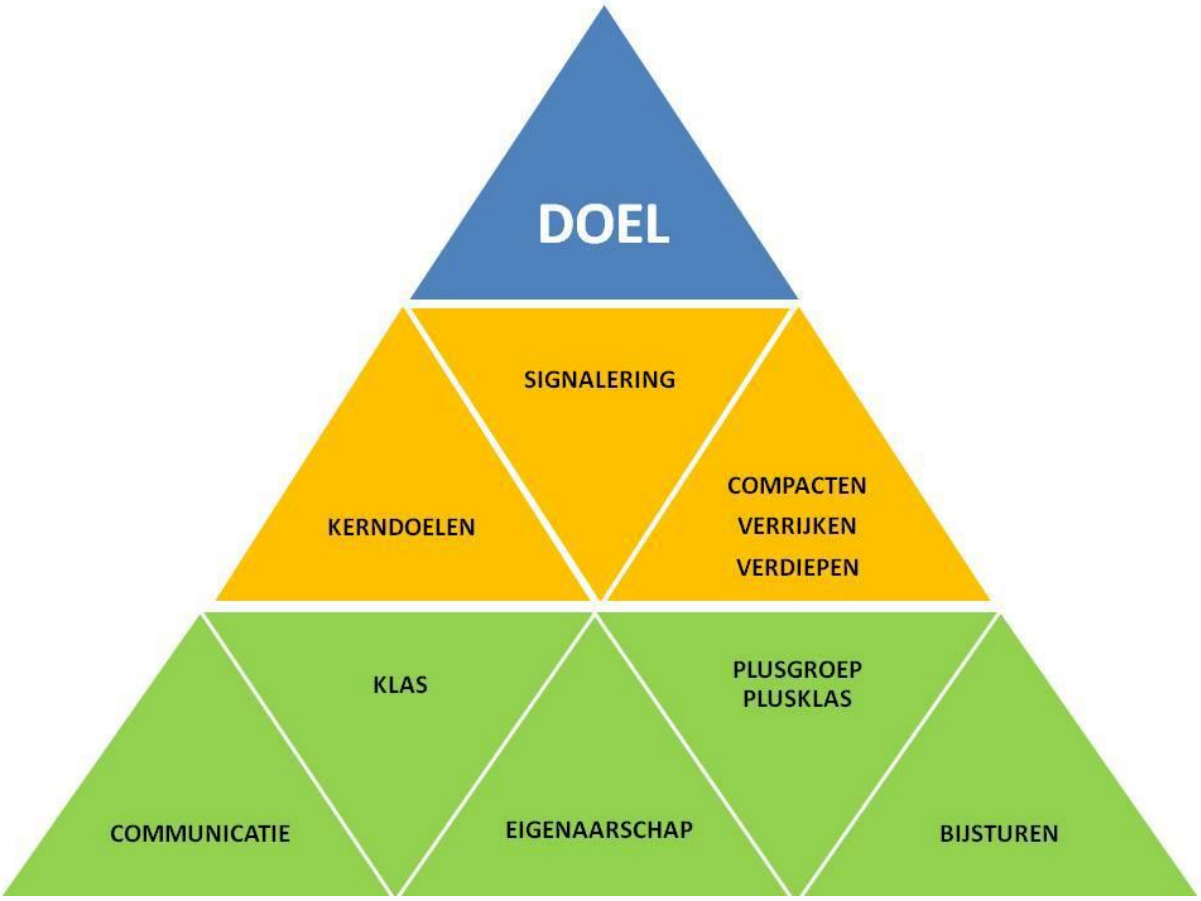

Figuur 1 – Model Novilo.

2 Algemeen

Op SALTOschool Floralaan gebruiken we twee verschillende termen voor de leerling met een ontwikkelingsvoorsprong: de excellente leerling en de hoogbegaafde leerling. Beiden zijn ruime begrippen en zullen hierna specifieker worden toegelicht zodat de betekenis, verschillen en overeenkomsten duidelijk worden.

2.1 De excellente leerling

De excellente leerling is de leerling met een ontwikkelingsvoorsprong op cognitief gebied waarvoor aanpassingen in het reguliere onderwijsaanbod noodzakelijk zijn om hem uitdaging te bieden. Er gelden verschillende criteria om de excellente leerling vast te stellen. Als uitgangspunt wordt genomen dat één van onderstaande criteria van toepassing moet zijn om in ieder geval gesignaleerd te worden als excellente leerling. Welke vervolgstappen daaraan gekoppeld worden is afhankelijk van de handelingsgerichte aanpak die voortvloeit uit de signalering (zie hoofdstuk 5).
De excellente leerling is de leerling die:
Dit zijn de leerlingen die bij de 20% hoogst scorende leerlingen volgens de LOVS normen zit (Niveau I) en een didactische voorsprong van minimaal 1 jaar hebben. Hiervoor wordt het alternatief leerling-rapport van LOVS gebruikt. Ook resultaten op methode gebonden toetsen worden hierin meegenomen.
Bovenstaande criteria gelden voor de vakgebieden begrijpend lezen, rekenen, taal en spelling.

2.2 De hoogbegaafde leerling

De hoogbegaafde leerling is de leerling ‘die op grond van zijn aanleg en stimulerende omgeving makkelijker dan gemiddeld begaafde mensen tot uitzonderlijke prestaties kan komen’. In eerste instantie zal de hoogbegaafde leerling gesignaleerd worden als excellente leerling. Waarbij gekeken wordt naar het leveren van hoge prestaties op cognitief gebied. Bij de hoogbegaafde leerling gaat het nog een stapje verder.

Om een duidelijk profiel te schetsen van de ‘hoogbegaafde leerling’ kunnen de volgende criteria als richtlijn gebruikt worden. De hoogbegaafde leerling op de Floralaan is de leerling die:

- Een IQ-score van 130 en hoger heeft (deze score is wel een sterke indicatie van een hoge intelligentie, maar een lagere score sluit dit niet uit).
- Een didactische voorsprong heeft van minimaal een jaar op (bijna) alle vakgebieden gedurende een langere periode. (Tenzij er sprake is van een onderpresteerder.)
- Specifieke kenmerken en eigenschappen veelvoorkomend en in combinatie met elkaar laat zien, die passen bij de hoogbegaafde leerling. Een uitgebreidere beschrijving van deze kenmerken en eigenschappen volgt in hoofdstuk 4 – Theoretisch kader. Deze eigenschappen brengen wij in beeld met het instrument `Hoogbegaafdheid in zicht`.

Bij de hoogbegaafde leerling kan sprake zijn van een hoge mate van intelligentie. Figuur 2 laat zien hoe de verdeling van IQ scores in de theorie verdeeld is. Deze termen zijn specifiek gericht op het IQ. De ontwikkeling van hoogbegaafdheid is een samenspel van meerdere factoren: hoogbegaafdheidfactoren, omgevingsfactoren en persoonlijkheidsfactoren.

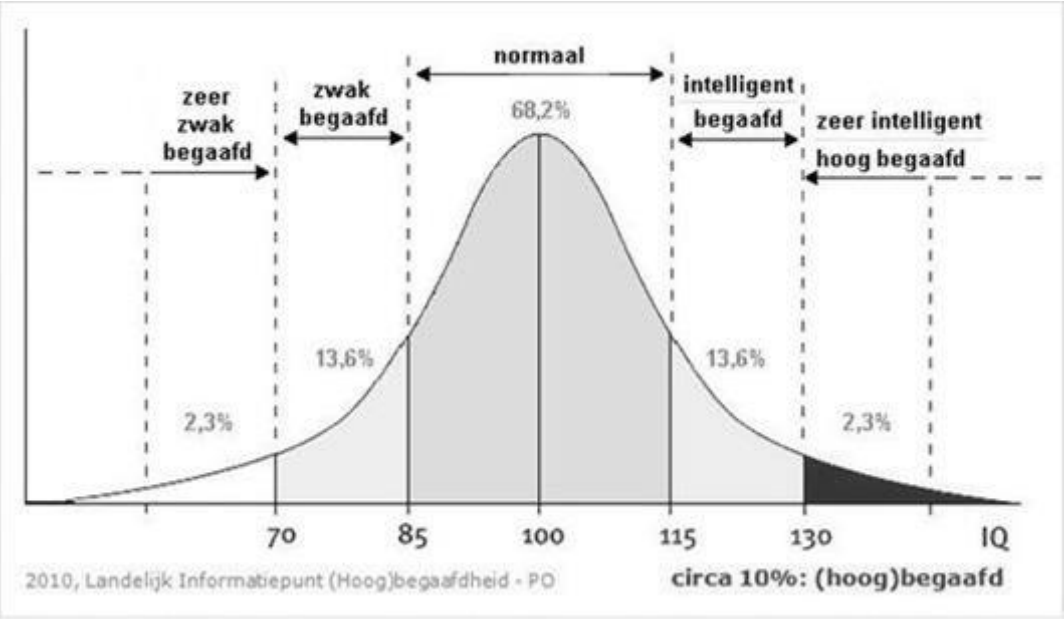

Figuur 2 – Verdeling IQ-scores onder de normaalverdeling.

3 Doelstelling voor de Excellente en Hoogbegaafde leerling op onze school

Het reguliere onderwijsaanbod biedt voor een excellente of hoogbegaafde leerling vaak onvoldoende uitdaging. Met alleen het reguliere onderwijsaanbod worden deze kinderen onvoldoende aangesproken op hun zone van naaste ontwikkeling waardoor ze niet tot leren leren komen en onvoldoende vaardigheden kunnen aanleren die zij in hun latere leven nodig zullen hebben.
Daarom hebben wij de volgende doelen opgesteld:

- Op SALTOschool Floralaan willen we op de eerste plaats bereiken dat kinderen goed in hun vel zitten en met plezier naar school komen. Dit wil niet zeggen dat alles dat op school gedaan moet worden, leuk wordt gevonden. Wel heeft elke leerling een positief beeld van zichzelf, van school en van zijn eigen positie daarin;
- Het onderwijsaanbod moet daarom zo afgestemd worden dat de leerling voldoende uitdaging wordt geboden om te komen tot optimale leerlopbrengsten en ontplooiing van talenten;
- Ontwikkeling van metacognitieve vaardigheden moeten worden gestimuleerd (leren leren);
- Uitdagende en complexe taken worden aangeboden waarbij hogere denkfuncties, analyseren, evalueren en creëren ontwikkeld worden (leren denken);
- Kinderen ontwikkelen kennis, houding en vaardigheden op het intra persoonlijke en interpersoonlijke gebied (leren leven) en ontwikkelen hun executieve functies zo optimaal mogelijk.

4 Theoretisch kader

Het signaleren van de excellente leerling gebeurt op basis van toetsresultaten en eventuele observaties van de leerkracht. Om een hoogbegaafde leerling te kunnen signaleren en te kunnen onderscheiden van de excellente leerling, is een goede signaleringsstructuur vereist. Niet alle hoogbegaafde leerlingen presteren daadwerkelijk op hoogbegaafd niveau, waardoor ze niet altijd worden opgemerkt. Natuurlijk zijn hoge schoolprestaties een goede indicator, maar ook bij tegenvallende prestaties of probleemgedrag kan een leerling wel degelijk hoogbegaafd zijn. Om vroegtijdig te kunnen signaleren is iedere leerkracht op SALTOschool Floralaan op de hoogte van de kenmerken en specifieke leereigenschappen van hoogbegaafde leerlingen en weten zij dat op een gemiddelde populatie 10% van de leerlingen kenmerken heeft die kunnen duiden op hoogbegaafdheid.

4.1 Kenmerken en specifieke eigenschappen van hoogbegaafde leerlingen

Een hoogbegaafde leerling heeft specifieke kenmerken en eigenschappen. Het is niet zo dat een leerling hoogbegaafd is als hij één van deze kenmerken of eigenschappen (veel) laat zien, het gaat juist om een combinatie hiervan die het gedrag van de leerling (sterk) bepalen.

Onderstaande eigenschappen kunnen niet worden gemeten door een intelligentietest maar zijn kenmerken van het functioneren van de begaafde leerling.

a) Perfectionisme→ faalangst: het is een van de meest bepalende eigenschappen in het functioneren van de hoogbegaafde leerling. Het houdt in dat hij voor zichzelf de lat erg hoog legt en prestaties pas echt goed gevonden worden wanneer dit punt wordt bereikt. Als dit niet het geval is ontstaat een (sterk) uitgesproken vorm van faalangst. Waarbij de leerling fouten maken als falen beschouwt en daardoor een moeilijke oefening eerder uit de weg zal gaan dan het te proberen.
b) Rechtvaardigheid: de hoogbegaafde leerling heeft een groot gevoel voor rechtvaardigheid. Niet alleen ten voordele van zichzelf maar ook van anderen. Zowel ouders als leerkrachten worden regelmatig geconfronteerd met (ellenlange) discussies over wat eerlijk/rechtvaardig is en wat niet. Over hoe een situatie nu op een bepaalde manier wordt ingeschat, en vorige week nog op een andere manier.
c) Hypergevoeligheid: merkbaar door het feit dat ze veel meer indrukken en waarnemingen opnemen dan andere leeftijdsgenoten. Deze hypergevoeligheid leidt samen met het complexere denkvermogen tot een grotere emotionele intensiteit die het kind kwetsbaarder maken.
d) Kritisch: hoogbegaafden zijn zeer kritisch ingesteld. Ze zetten zichzelf en anderen voortdurend aan om zichzelf kritisch te bekijken, en te reflecteren op eigen gedrag en houding. Dit kan door de ander als vervelend en confronterend ervaren worden. Daarom is het van groot belang om zo snel mogelijk aan te geven dat er een verschil is tussen wat wordt gezegd en de manier waarop(hoe) iets wordt gezegd (Kieboom, n.b.).

Naast persoonseigenschappen zijn er ook specifieke kenmerken waaraan een hoogbegaafde leerling herkend kan worden:

a) Ongewoon goed ontwikkeld geheugen: Feiten en gebeurtenissen kunnen haarfijn worden herinnerd en weergegeven. Ouders moeten vaak enige tijd nadenken om deze herinneringen inderdaad te kunnen bevestigen. Op school zorgt het sterk ontwikkeld geheugen ervoor dat de leerstof makkelijk wordt onthouden en dat weinig andere inspanningen nodig zijn om goede resultaten te behalen.
b) Bewust van leven en dood: Vanaf jonge leeftijd, ongeveer 4 jaar, is het kind zich bewust van leven en dood. Dit betekent dat hij bij een overlijden perfect weet wat dit betekent en dat geruststellende en goedbedoelde verhaaltjes van de volwassenen onmiddellijk worden doorzien. Er is een aanzienlijke discrepantie tussen wat wordt begrepen en emotioneel kan worden verwerkt. Daarom kan een hoogbegaafd kind enorm geboeid raken in filosofie. Het biedt hem een uitlaatklep voor (soms hoogoplopende) emoties en existentiële vragen.
c) Leer-en nieuwsgierig: Het is bekend dat de hoogbegaafde leerling veel ‘waarom-vragen’ stelt. Dit omdat hij een sterke drang heeft om alles te ‘weten’. Dit betekent dat hij zich vaak, veel vroeger dan leeftijdsgenoten, over heel uiteenlopende onderwerpen eigen inzichten maakt. Dit in combinatie met het sterk ontwikkeld geheugen waarover hij beschikt, maakt dat hij lesstof al beheerst voordat deze in de klas aan bod komt. Wanneer in de klas wordt gevraagd wie Mozart was of wat het broeikaseffect is staat de hoogbegaafde leerling vaak versteld van het feit dat de anderen dat nog niet weten. Dit geeft hem een gevoel van ‘anders’ zijn.
d) Concentratievermogen: Hoogbegaafden hebben de capaciteit om zich op verschillende zaken gelijktijdig te concentreren. Dit geeft de mogelijkheid diverse taken gelijktijdig uit te voeren. Als er een vlieg voorbij komt vliegen en hij achterstevoren in de kring zit zal de leerkracht de indruk kunnen krijgen dat hij niet oplet. Op het moment dat deze leerling dan een vraag gesteld wordt, zal hij hier direct antwoord op kunnen geven omdat hij in staat is zich op ‘meerdere dingen’ tegelijkertijd te kunnen concentreren.
e) Vroegtijdige taalontwikkeling: De hoogbegaafde leerling valt in groep 1-2 vooral op door zijn taalontwikkeling. Hij heeft een uitgebreide woordenschat en benoemt de dingen veel gedetailleerder in vergelijking met leeftijdgenoten. Hij heeft bijvoorbeeld geen ‘soep’ gegeten maar ‘courgetteroomsoep’. Hij maakt sneller ingewikkelde zinsconstructies en maakt minder fouten met de werkwoordvervoegingen. Deze snelle taalontwikkeling gaat vaak samen met een uitgesproken interesse voor letters waardoor een aantal van deze kinderen zichzelf leert lezen al voordat ze naar groep 3 gaan.
f) Uitgesproken wiskundig inzicht: De hoogbegaafde leerling kan goed omgaan met wiskundige en logische begrippen, structuren en inzichten waardoor hij zich in bepaalde lesstoffen sneller ontwikkeld dan zijn leeftijdsgenoten. Wiskundige initiatie (eerste, laatste ,middelste, voorste, tweede, op, onder, tussen,…) wordt (vaak) al beheerst voordat deze leerling in groep 1 komt. Getalbeelden herkennen gaat ook heel snel en wiskundige technieken worden onmiddellijk toegepast op moeilijkere activiteiten.

g) Gevoel voor humor: Hoogbegaafden hebben een sterk gevoel voor humor waardoor zij graag moppen vertellen, grappig uit de hoek kunnen komen en boodschappen met een onderliggende betekenis onmiddellijk begrijpen.

4.2 Specifieke kenmerken van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Bij kleuters is het verschil tussen de excellente en hoogbegaafde leerling vaak nog lastig aan te geven. Dit verschil is ook nog niet relevant. Wel relevant is de ontwikkeling in sprongen die kleuters vaak meemaken. Dit kan een vertekend beeld geven. Kleuters met een (grote) ontwikkelingsvoorsprong kunnen opvallen doordat ze:

- een goede taalontwikkeling hebben (moeilijke woorden, ingewikkelde zinsconstructies, wederkerig gesprek),
- bijzonder gevoel voor humor hebben (woordgrapjes),
- veel kennis hebben,
- eerder dan andere kleuters wederkerig spel laten zien,
- voorlopen op sociaal gebied, waardoor communicatiemisverstanden kunnen ontstaan,
- de vraag achter de vraag stellen,
- uitzonderlijke prestaties op jonge leeftijd laten zien (als driejarige poppetjes tekenen of als vijfjarige driedimensionaal of schaduw tekenen),
- nieuwsgierig zijn (snuffelgedrag),
- grote concentratie kunnen laten zien bij opdrachten die om onderzoekend gedrag vragen (bijvoorbeeld ontdekkisten).

4.3 Kenmerken van de onderpresterende hoogbegaafde leerling

In het huidige onderwijs wordt de hoogbegaafde leerling vaak niet op niveau aangesproken en loopt hierdoor een groot risico om gedemotiveerd te raken, met gedragsproblemen en onderpresteren als gevolg. Dat wil zeggen dat hij niet laat zien wat op basis van zijn capaciteiten verwacht kan worden en er dus geen evenwichtig leerproces is. Om ook deze leerling vroegtijdig te signaleren, kunnen onderstaande signalen worden gescoord tijdens observaties.

Positieve signalen:

- Grote en uitzonderlijke kennis
- Grote interesse
- Wisselend schoolwerk
- Positief thuiswerk
- Grote verbeelding
- Hoge mate van sensitiviteit

Negatieve signalen:

- Afnemende prestaties, wisselend schoolwerk
- Negatief gedrag
- Haperende sociaal-emotionele ontwikkeling
- Geringe taakgerichtheid
- Negatieve houding

In bijlage A is een uitgebreidere beschrijving van deze kenmerken te vinden.

4.4 Zes profielen

Om de kenmerken en specifieke leereigenschappen in samenhang met elkaar te bekijken zijn zes profielen opgesteld. Het concept geeft informatie over gedrag, gevoelens en behoeften van verschillende typen hoogbegaafde leerlingen. De profielen worden met een beknopte typering weergegeven in tabel 1. Een uitgebreidere beschrijving is te vinden in bijlage B.

TABEL 1 - PROFIELEN HOOGBEGAAFDE LEERLING (INFORMATIEPUNT ONDERWIJS, HOOGBEGAAFDHEID EN EXCELLENTIE).

Profiel:	Beschrijving:
De succesvolle leerling:	Levert goede prestaties, is perfectionistisch, vermijdt risico en zoekt bevestiging van de leerkracht.
De uitdagende leerling:	Is creatief, komt op voor eigen opvattingen, is competitief, heeft grote stemmingswisselingen, is eerlijk en direct.
De onderduikende leerling:	Ontkent zijn of haar hoogbegaafdheid, vermijdt uitdaging, zoekt sociale acceptatie en wisselt in vriendschappen.
De drop-out:	Is creatief, zoekt buitenschoolse uitdaging, isoleert zich zelf, verstoort, presteert gemiddeld of minder, bekritiseert zichzelf en anderen.
De dubbel gelabelde leerling (met leer- en/of gedragsproblemen):	Werkt inconsistent, presteert gemiddeld of minder (mogelijk als gevolg van een onderliggend leerprobleem), verstoort en reageert af.
De zelfstandige leerling:	Heeft goede sociale vaardigheden, werkt zelfstandig, ontwikkelt eigen doelen, werkt zonder bevestiging, is creatief, komt op voor eigen opvattingen en neemt risico.

5 Beleid Excellente en Hoogbegaafde leerlingen op onze school

5.1 Signaleren

Het is belangrijk om al in een zo vroeg mogelijk stadium hoogbegaafdheid te signaleren, zodat de leerling onderwijs krijgt dat aansluit bij zijn capaciteiten, interesses en mogelijkheden. Kleuters gaan zich na zes weken al aanpassen aan andere leerlingen en de sociale omgeving en hierdoor onderpresteren, waardoor de hoogbegaafde leerling als snel niet meer gesignaleerd wordt als hoogbegaafd.

Signaleren in de kleutergroep:
Bij kleuters spreken we formeel nog niet van hoogbegaafdheid, maar van een ontwikkelingsvoorsprong. Dit betekent niet dat kleuters niet hoogbegaafd kunnen zijn, maar de term ontwikkelingsvoorsprong is gebruikelijker, omdat juist in deze periode de voorspellende waarde van een intelligentieonderzoek beperkt is.
Een kleuter ontwikkelt zich in sprongen en hierdoor kan het zijn dat dezelfde leerling in groep 3 op hetzelfde niveau functioneert als de rest van de groep en de voorsprong minder of weg is.
Leerkrachten, intern begeleider en de talentbegeleiders zijn daarom extra alert als kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong zijn gesignaleerd en ze door naar groep 3 gaan.

Om de leerling zo snel mogelijk in beeld te krijgen, wordt er al bij de aanmelding van de leerling een intakeformulier door ouders ingevuld.
Daarnaast worden de ouders van de leerling vóór of vlak na de start uitgenodigd voor een gesprek om te bepalen of er sprake kan zijn van een ontwikkelingsvoorsprong.
Tevens wordt bij alle kleuters tijdens de eerste schoolweek al gevraagd om een menstekening te maken en dit wordt vervolgens gescoord met de normen van Goodenough.

Signalering later in de schoolloopbaan:
Het belangrijkste verschil met de signalering tijdens de beginperiode is dat later in de schoolloopbaan signalering steeds vaker plaatsvindt aan de hand van de schoolprestaties van de leerling. Maar ook nu blijft de informatie van de ouders en een goede observatie van de leerkracht van het totale functioneren van de leerling een belangrijke rol spelen.

Bij latere signalering kijken we in de eerste plaats naar de harde gegevens (Cito I scores, NSCCT >125, eventueel WISQ >130), maar ook zeker naar de zachte gegevens.
Niet alle hoogbegaafde leerlingen presteren daadwerkelijk op hoogbegaafd niveau, waardoor ze niet altijd worden opgemerkt. Natuurlijk zijn hoge schoolprestaties een goede indicator, maar ook bij tegenvallende prestaties of probleemgedrag kan een leerling wel degelijk hoogbegaafd zijn. Het is dus niet vanzelfsprekend dat elke hoogbegaafde leerling allemaal I-scores haalt op de toetsen.

De manier van vragen stellen van cito past niet altijd bij de hoogbegaafde leerling omdat hij de vragen anders interpreteert of verder denkt en zich niet kan voorstellen dat het zo simpel is. De leerling die lage cito-scores heeft – de mogelijke onderpresteerder – kan juist in de klas opvallen door zijn opmerkingen en manier van vragen stellen.
Om vroegtijdig en niet alleen met behulp van harde gegevens te kunnen signaleren is iedere leerkracht op SALTOschool Floralaan op de hoogte van de kenmerken en specifieke leereigenschappen van hoogbegaafde leerlingen en weten zij dat op een gemiddelde populatie 10% van de leerlingen kenmerken heeft die kunnen duiden op hoogbegaafdheid.
Het signaleren van deze kenmerken en leereigenschappen van de hoogbegaafde leerling gebeurt niet alleen door de leerkracht maar ook door ouders, IB'er of collega leerkracht. Hierin vormt goede communicatie tussen de verschillende partijen de basis om vroegtijdig te kunnen signaleren. Om de communicatiestroom soepel te laten verlopen en te weten op welke wijze informatie doorgespeeld of verkregen kan worden, hebben wij hier afspraken over gemaakt. Hoe dit in praktijk wordt vormgegeven wordt hierna beschreven.

Informatie van ouders
Op SALTOschool Floralaan beschouwen we ouders als partner in het ontwikkelingsproces van de kinderen. We hebben immers hetzelfde doel, de kinderen zo goed mogelijk begeleiden en stimuleren in hun ontwikkeling. Daarom zien wij ouders ook als een belangrijke informatiebron bij het signaleren van hoogbegaafdheid. De onderpresterende en onderduikende hoogbegaafde leerling wordt door de school/leerkracht minder snel gesignaleerd. Dus ook als wij als school of individuele leerkracht niet direct het vermoeden hebben dat er sprake is van hoogbegaafdheid, vinden wij het van belang ouders in hun vermoeden serieus te nemen en te onderzoeken of dit vermoeden juist is. Informatie over de leerling wordt op de volgende manieren van ouders verkregen:

- Zoals hiervoor al beschreven krijgen nieuwe ouders een intakeformulier dat bij de inschrijving ingevuld wordt door de ouders en vindt er net voor of net na de start een oudergesprek plaats;
- Bij een spreekavond met de leerkracht waarbij ouders de mogelijkheid hebben zich in te schrijven om eventuele signalen te bespreken.

Informatie van externe instanties
Op het moment dat een leerling op SALTOschool Floralaan komt, ontvangen wij van het kinderdagverblijf of Peuterspeelzaal een overdracht met daarop gegevens van de leerling. Voor de leerlingen die later instromen, de zij-instromers, ontvangen wij een onderwijskundig rapport van de oude SALTOschool met daarop alle leerling-gegevens. Voor alle gegevens geldt dat deze zorgvuldig worden bekeken door de leerkracht en de IB-er. Indien nodig wordt er contact opgenomen met de externe instantie. Al deze informatie wordt opgenomen in Eduscope.

Groepsbespreking
Minimaal twee keer per jaar vindt er een overleg plaats tussen de leerkrachten van de parallel en IB. Tijdens een groepsbespreking komen clusters leerlingen aan bod. De leerlingen die in Niveau I van LOVS scoren en/ of de leerlingen die opvallend goed scoren bij methode gebonden toetsen, vormen het cluster "excellente

leerlingen” tijdens de groepsbespreking. Tijdens dit bespreekpunt wordt per leerling bekeken:

- Wat de cognitieve voorsprong is a.d.h.v. het alternatief leerling-rapport.
- Of er (eventueel) aanpassingen in het onderwijsaanbod gemaakt moeten worden. Er wordt gekeken of compacten en verrijken voldoende is. Als blijkt dat de leerling meer nodig heeft om tegemoet te komen aan zijn onderwijsbehoefte, is de plusklas wellicht een optie.
- Of er behoefte is aan gerichte observaties om de leerling in beeld te brengen.

Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test

In groep 4 en groep 6 wordt de NSCCT afgenomen. De test geeft een algemene weergave van de cognitieve capaciteiten van de leerlingen. Hiermee kunnen leerlingen die onder hun niveau presteren opgespoord worden. De test geeft een betrouwbare indruk van het niet-schoolse cognitieve niveau ten opzichte van de landelijke populatie. Dit kan de leerkracht helpen bij de inschatting van de leermogelijkheden van de leerlingen. Uit de test komt voor iedere leerling een normscore en een percentage dat de betrouwbaarheid van de test uitdrukt. Opvallende resultaten (signalen) worden nabesproken in een groepsbespreking, hieronder valt:

- Een discrepantie tussen inschatting van de leerkracht en de testscore.
- Een normscore tussen de 111 en 130.

Signaleringslijst hoogbegaafdheid in zicht

Voor een verdere verkenning van kenmerken die kunnen duiden op (hoog)begaafdheid is de ‘QuickScan’ een hulpmiddel. Let op! Het doel van verdere verkenning moet niet zijn om uiteindelijk (hoog)begaafdheid 'vast te stellen'.
De verkenning is bedoeld om gericht naar specifieke leer- en persoonlijkheidskenmerken te kijken die kunnen duiden op (hoog)begaafdheid.
Meer inzicht in de kenmerken van een leerling is dus vooral van belang om in het praktisch handelen hierop af te stemmen. Het labelen als '(hoog)begaafd' draagt hier niet aan bij. De signalering dient bij voorkeur niet alleen afhankelijk te zijn van de leerkracht. Wij vinden het daarom goed om de ouders te betrekken in de signaleringsprocedure.
Vandaar dat we ouders vragen om dezelfde vragenlijst in te vullen en deze te vergelijken met het beeld van de leerkracht. (Hoog)begaafde leerlingen laten niet altijd zowel thuis als op school gedragskenmerken of prestaties zien die kunnen duiden op (hoog)begaafdheid. Verschillen van inzicht kunnen in een gesprek dan verder verkend wordt.

Signalering schematisch:

<table>
<tr><td colspan="3">Leerling</td></tr>
<tr><td>Ouders</td><td rowspan="4">Leerkracht
(IB)</td><td>Theoretisch kader (protocol)</td></tr>
<tr><td>Externe instanties</td><td>Observaties</td></tr>
<tr><td>Groepsbesprekingen</td><td>Signaleringslijst</td></tr>
<tr><td></td><td>NSCCT</td></tr>
<tr><td colspan="3">Conclusie</td></tr>
</table>

5.2 Kerndoelen

Het ministerie van onderwijs stelt de kerndoelen voor het primair onderwijs af. Deze kerndoelen geven per vakgebied aan wat een leerling na 8 jaar onderwijs aan het eind van de SALTOschool moet beheersen. Vakken waarvoor deze kerndoelen gelden, zijn wettelijk verplicht. Dit betekent dat alle leerlingen deze vakken krijgen en ook de hoogbegaafde leerlingen moeten aan deze kerndoelen voldoen.

Op SALTOschool Floralaan werken we met een leerstofjaarklassensysteem.
Binnen dit systeem werken we met drie instructieniveaus. De instructieafhankelijke (deze groep krijgt verlengde instructie), de instructie gevoelige groep (deze groep krijgt de basisinstructie) en de instructie onafhankelijke groep (deze groep krijgt verkorte instructie).
Deze groepen worden twee maal per jaar vastgesteld en verwerkt in een groepsplan.
Het doel is om alle kinderen de kerndoelen te laten behalen
Wanneer een leerling een meer specifieke onderwijsbehoeften heeft, wordt in overleg met de leerkracht, ouders en intern begeleider gekeken hoe het beste tegemoet gekomen kan worden aan deze onderwijsbehoeften.
Zo kan een leerling op een bepaald onderdeel voorlopen waardoor extra verrijking gewenst is. Wanneer deze voorsprong meer dan 2 jaar is op meerdere vakgebieden, sociaal emotioneel en motorisch, wordt de leerling als uitzondering besproken om een klas over te slaan. Dit is echter niet gewenst en zullen wij ook alleen maar doen als dit echt noodzakelijk is. Hierbij maken we gebruik van de versnellingswenselijkheid.
Alle leerlingen van groep 3 t/m 8, dus ook de leerlingen met een voorspong, worden gevolgd middels LOVS Cito.

5.3 Verrijking

Om aan te sluiten op de behoefte van de excellente en hoogbegaafde leerling moet er gedifferentieerd worden naar boven toe.
De tijd die na het behalen van de kerndoelen op eigen niveau over is, wordt besteed aan plusdoelen: eerst vakgebonden verdieping (verder uitdiepen van bestaande onderwerpen), daarna verrijking in de vorm van verbreding (meer onderwerpen)

Het uitgangspunt bij de verrijking is het opdoen van vaardigheden:

- Leren Leren
- Leren Denken
- Leren Leven

Om dit te realiseren zullen er verschillende aanpassingen in het onderwijsaanbod nodig zijn. Deze zullen hieronder toegelicht worden.

<u>Compacten</u>
Compacten is het overslaan van overbodige herhalings- en oefenstof en in een bredere context het afstemmen van het leerstofaanbod op de leereigenschappen van de excellente en begaafde leerling (Gerven, 2011). Het percentage leerlingen dat in aanmerking komt voor compacten en verrijken binnen een bepaald vakgebied, is gemiddeld ongeveer 20-30% van alle leerlingen (Informatiepunt Onderwijs, Hoogbegaafdheid en Excellentie). Compacten blijft niet alleen beperkt tot het schrappen van lesstof uit de methodes maar wordt ook tijdens instructie en

nabespreking toegepast. In de praktijk houdt dit in dat de excellente en hoogbegaafde leerling verkorte instructie en nabespreking heeft.
Op SALTOschool Floralaan hanteert de leerkracht de volgende uitgangspunten om het compacten vorm te geven:

- Fase 1: het definiëren van leerdoelen van een bepaald onderdeel van de leerstof.
- Fase 2: de leerkracht stelt vast in hoeverre de leerling voldoet aan de gestelde doelen. (Dit gebeurt bijvoorbeeld door vooraf een toets af te nemen.)
- Fase 3: de leerkracht bekijkt de mogelijkheden om versneld door de leerstof te gaan door een selectie in de oefenstof te maken (compacten) en daarnaast wordt er ook gekeken naar de verrijkingsmogelijkheden.

Op de Floralaan hanteert de leerkracht de volgende uitgangspunten om het compacten vorm te geven:

Er zijn 2 manieren waarop gecompact kan worden:

1. Van alle stof wordt wat minder oefenstof verwerkt (differentiatie via het weglaten van een deel van de opdracht).
2. De bloktoets wordt vooraf afgenomen en de leerling krijgt alleen die leerstof en oefenstof aangeboden die hij nog niet beheerst. Hierbij geldt een beheersingsnorm van 80%.

Bij het taal onderwijs hanteren we manier 1 en bij het rekenonderwijs hanteren we manier 2.

Om te kunnen compacten gebruikt de leerkracht de compacting die in de methode zit of via de routeboekjes van SLO. Het gaat hierbij om de vakken, rekenen, taal, spelling en begrijpend lezen.
De leerkracht kiest of hierbij nog extra opdrachten gemaakt moeten worden of dat er nog verder gecompact moet worden

De lessen worden gedifferentieerd aangeboden. In algemene zin wordt een uur instructie in drie delen verdeeld:

- Normale instructie
- Verlengde instructie
- Versnelde instructie volgende dag

Voor extreem snelle of voorlopende leerlingen wordt op vrijdag de instructie voor de volgende week in een keer doorgenomen.

<u>Verrijken</u>
Verrijken heeft als doel het reguliere aanbod aan te vullen met activiteiten die aansluiten op de capaciteiten van de meer- en hoogbegaafde leerling en hem uitdaging bieden. In de theorie wordt in het verrijkingsaanbod onderscheid gemaakt tussen ‘verdieping’ en ‘verbreding’. Verdiepen wil zeggen dat de vaardigheden en concepten die geleerd worden binnen het zelfde vakgebied liggen. De gestelde leerdoelen sluiten aan op het reguliere aanbod. Onder verbreden verstaan we het aanbieden van leerstof waarvan de leerdoelen buiten het reguliere aanbod vallen. Dat kunnen zowel taken zijn die aansturen op het zelfstandig leren als taken die meer aansturen op zelfstandig samenwerkend leren en het zelfverantwoordelijk leren (Gerven, 2011). Zowel verdieping als verbreding wordt op SALTOschool Floralaan

aangeboden. Verdieping wordt aangeboden binnen de groep aan de excellente leerling. Dat houdt in dat hij, voor het betreffende vakgebied verdiepingsstof aangeboden krijgt die past en die zo veel mogelijk aansluit bij het reguliere aanbod. Naast het compacten is er de mogelijkheid het verdiepingsaanbod uit te breiden met bijvoorbeeld projectwerk.

Voor de excellente leerling is verdieping in het aanbod voldoende om uitdagend onderwijs te bieden. Om tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van de hoogbegaafde leerling moet het aanbod ook verbreed worden. Dit gebeurt gedeeltelijk binnen de klas op dezelfde wijze als voor de excellente leerling, en gedeeltelijk in een plusgroep buiten de klas.

Om de terminologie rondom verrijken te verduidelijken het onderstaande schema:

Compacten	Gaat verveling tegen en creëert ruimte om te →	**Verrijken =**	**Verdiepen** Doelen sluiten aan op het regulier aanbod. Excellente en hoogbegaafde lln.
			Verbreden Doelen liggen buiten het regulier aanbod Hoogbegaafde lln.

Om een duidelijk beeld te hebben van de verschillen in het aanbod, wordt in tabel 2 een overzicht gegeven. Het aanbod wordt hier uitgedrukt in percentages die tevens het uitgangspunt vormen om een passende selectie te maken voor zowel de excellente- als de hoogbegaafde leerling.

TABEL 2 - OVERZICHT ONDERWIJSAANBOD (GERVEN, 2011)

Aanbod:	Aanbod gemiddelde leerling:	Aanbod excellente leerling:	Aanbod begaafde leerling:
Basisstof	100%	60%	40%
Verrijken: Verdiepen		40%	40%
Verrijken: Verbreden			20%

Versnellen

Versnellen (een klas overslaan) zullen we niet stimuleren. Dit omdat dit vaak maar een tijdelijke oplossing is. Alleen wanneer dit nalaten ten koste gaat van het welbevinden van het kind, zullen we in overleg met ouders, leerkracht en IB de voor- en nadelen uitgebreid naast elkaar leggen. Uiteindelijk zal een beslissing worden genomen door het zorgteam (de interne begeleiders en directeur).

6 Uitvoering – Hoe ziet dit in de praktijk er uit?

6.1 Verrijking binnen de klas:

In algemene zin zijn er drie belangrijke functies die de leerkracht vervult binnen zijn groep voor al zijn leerlingen:

1. Faciliteren van ruimte zowel in tijd als fysiek;
2. Creëren van acceptatie en integratie;
3. Gedifferentieerd lesgeven.

Gedifferentieerd lesgeven, vraagt om specifiek klassenmanagement. Hierbij is het zaak om de differentiatie ook door te voeren in de instructiemomenten en de weektaken. Zodat kinderen instructie op maat krijgen en van elk kind evenveel inzet gevraagd wordt.
Binnen de weektaak vallen dan ook verrijkingsopdrachten en ook hierbij geldt dat indien de weektaak af is, er dan ook ruimte is voor vrije keuze. Dit verrijkingswerk wordt, net zoals ander werk, beoordeeld. In het rapport wordt door de leerkracht ook iets over het proces beschreven.
De leerkracht draagt er zorg voor om alle leerlingen voor 100% deel te laten uitmaken van de groep. Vanuit het uitgangspunt dat elke leerling onderwijs op maat krijgt. Sommige kinderen doen meer, sommige minder en sommige anders. Dit is niet raar, dit is een feit uit het leven. Door complimenten te richten op de inzet en niet op de intellectuele prestatie of een resultaat (punt), kun je dit gevoel bij de leerlingen versterken. Dit levert een klassenklimaat waarin kinderen hard werken en op hun inzet worden beoordeeld. Het is dan niet meer relevant of je bij de snelle of de langzame leerlingen zit en of je nu extra herhalingsopdrachten rekenen doet of werkt aan Rekentijgers, plustaak rekenen, etc.

6.2 Verrijking – buiten de klas:

De verrijkingsactiviteiten in de klas hebben als doelstelling het aanbod te verdiepen. Voor de excellente leerling biedt dat voldoende uitdaging maar voor de hoogbegaafde leerling is dat vaak nog onvoldoende om tegemoet te komen aan zijn behoeften. Vandaar dat er op de Floralaan ook gewerkt wordt met een ‘plusklas’. Het doel van deze plusklas is om de begaafde leerling beter in staat te stellen het beste uit zichzelf te halen en zich in brede zin te ontwikkelen. Om deze doelstelling te bereiken zijn er vaste contactmomenten buiten de klas die begeleid door een van de talentbegeleiders op onze school. Tijdens deze contactmomenten worden er verrijkingsactiviteiten aangeboden die gericht zijn op het ‘verbreden’. De volgende criteria worden gehanteerd om een selectie in het aanbod te maken:

- Beroep doen op creativiteit
- Beroep doen op de sociaal-emotionele ontwikkeling
- Open opdrachten
- Hoog abstractieniveau
- Hoge mate van complexiteit
- Meerwaarde bieden ten opzichte van reguliere leerstof
- Stimuleren van onderzoekende houding
- Beroep doen op zelfstandigheid van de leerling
- Uitlokken van een reflectieve houding
- Beroep doen op metacognitieve vaardigheden, leren leren.
- Uitlokken van interactie

- Mogelijkheid om ook in de klas mee verder te werken.

Het aanbod alleen biedt onvoldoende verrijking, belangrijk is dat de verrijking actief aangeboden wordt. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de leerkracht van de plusklas. Er zijn aanvullende doelen en vaardigheden geformuleerd om eisen te stellen aan het werk en de persoonlijke ontwikkeling van de hoogbegaafde leerling. Een overzicht van deze doelen en vaardigheden is te vinden in bijlage D: de doelen en vaardighedenlijst voor de plusgroep (Informatiepunt Onderwijs, Hoogbegaafdheid en Excellentie).

Om gericht in te kunnen spelen op de individuele behoeften wordt zowel aan de leerkracht als leerling en ouders gevraagd om voorafgaande aan deelname plusklas deze doelen en vaardighedenlijst in te vullen. Naar aanleiding hiervan worden ontwikkelpunten gekozen waar de leerling mee aan de slag kan gaan voor een vooraf bepaalde periode. Tijdens de plusklas les zal de leerling wekelijks een kindgesprek voeren met de talentbegeleider om te evalueren hoe de leerling ervoor staat en welke vervolgstappen er gezet kunnen worden. Aan het einde van deze periode wordt niet alleen de inhoud geëvalueerd maar ook de ontwikkelpunten. Er wordt er samen met de leerling een nieuw doel vastgesteld voor de volgende periode. De evaluaties worden vastgelegd in het rapport van de leerling.

Tijdens de geplande leerlingbespreking met de intern begeleider wordt bekeken welke leerlingen eventueel geselecteerd moeten worden voor de plusklas. Ook tussentijds kan de eigen leerkracht een leerling inbrengen voor selectie bij de intern begeleider. Deze selectie zal altijd in overleg gebeuren met IB, talentbegeleider, leerkracht, ouders en leerling. Vóórgaand aan de start van de plusklas wordt ervoor gezorgd dat de desbetreffende ouders voorzien worden van informatie over de inhoud en werkwijze.

De projecten die in de plusklas gemaakt worden, krijgen waar mogelijk een plek in de klas middels een presentatie, tentoonstelling of door deze op te hangen. Hiermee krijgt het resultaat uit de plusklas ook een plek in de klas.

De plusklas vindt 1 keer per week plaats gedurende een dagdeel.
De plusklas wordt op groepsniveau gegeven. Hierbij worden de groepen 5 en 6 samen geclusterd en de groepen 7 en 8.
De leerlingen van groep 3 en 4 krijgen ook wekelijks plusklas van tenminste 1 uur.

Welke kinderen komen in aanmerking voor de plusklas:
Leerlingen die vast lopen in bepaalde uitdagingen van hoogbegaafdheid of executieve functies en daarnaast behoren tot:

- Leerlingen welke op de afgelopen cito afnames een I of I+ op alle ontwikkelingsgebieden scoorden.
- Daarnaast wordt gekeken of het kind al langer in zijn of haar schoolloopbaan hoge tot zeer hoge scores heeft.
- Ook kunnen leerlingen in aanmerking komen waarvan sprake is van onderpresteren en waarvan aangetoond is dat het IQ hoger of gelijk is aan 130.
- Entreettoets (beste 3%)

- QuickScan/ Fullscan Hoogbegaafdheid in Zicht geeft aanleiding tot vermoedens hoogbegaafdheid.

Een leerling hoeft niet aan al bovenstaande criteria te voldoen om in aanmerking te komen voor de plusklas. Ouders (en leerling) hebben een belangrijke informatieverstrekkende rol in de selectieprocedure. Echter de school beslist of een leerling in de plusklas geplaatst wordt.
Voor elke leerling kan de onderwijsbehoefte anders zijn, dus een leerling kan op verschillende onderwijs behoeften worden aangemeld.
Een daling in scores kan betekenen dat de leerling weer uit de plusklas kan gaan.

Werkwijze plusklas:
Het programma van de plusklas ziet er per dagdeel als volgt uit:

Ochtendprogramma:	
8.30 – 8.50u	Evaluatie weektaakopdracht en bespreking planning en begeleiding project/ thema opdracht
8.50 – 10.05	Project/ thema werk
10.05 – 10.30	Hapje & sapje en pauzeren
10.30 – 11.45	Vaardigheidstraining in de vorm van: • filosoferen • debatteren • denksleutel of andere opdracht gericht op leerdoelen • cheetahlessen • coöperatieve werkvormen gericht op specifieke leerdoelen • lessen mindset • lessen sociaal emotionele ontwikkeling zoals leren omgaan met fouten maken, feedback, leren leren, etc.
Middagprogramma	
13.00u – 13.10u	Evaluatie weektaakopdracht en bespreking planning en begeleiding project/ thema opdracht
13.10 – 14.15u	Project/ thema werk
14.15 – 15.00u	Vaardigheidstraining in de vorm van: • filosoferen • debatteren • denksleutel of andere opdracht gericht op leerdoelen • cheetahlessen • coöperatieve werkvormen gericht op specifieke leerdoelen • lessen mindset lessen sociaal emotionele ontwikkeling zoals leren omgaan met fouten maken, feedback, leren leren, etc.

Voor de groepen 3 en 4 ziet het programma er als volgt uit:
Er wordt afgewisseld tussen projectlessen en vaardigheidstrainingen.
De kinderen werken gedurende een week of 6 aan een project, vervolgens worden er één à twee lessen vaardigheidstraining georganiseerd. Deze zullen in de vorm van

filosoferen, denksleutel of andere opdracht gericht op leerdoelen, cheetahlessen, coöperatieve werkvormen gericht op specifieke leerdoelen, lessen mindset , lessen sociaal emotionele ontwikkeling zoals leren omgaan met fouten maken, feedback, leren leren, etc. gegeven worden.
Om daarna weer een nieuw project op te starten.

6.3 Eigenaarschap

Ons beleidsplan hoogbegaafdheid is opgesteld door de commissie hoogbegaafdheid. De verantwoordelijkheid voor het beleid ligt niet bij één persoon, maar bij de commissie. Zo blijft de continuïteit van het beleid gewaarborgd.

De volgende personen nemen zitting in de commissie hoogbegaafdheid:

- Plusklasbegeleiders
- Intern begeleider
- Vertegenwoordiger Kleuters
- Vertegenwoordiger Onderbouw
- Vertegenwoordiger Bovenbouw

Het beleidsplan wordt bewaakt en bijgewerkt door deze HB Commissie. Haar taken zijn:

- Opstellen beleid;
- Waar nodig bijsturen van het beleidsplan. Het is belangrijk het beleid voor onze begaafde leerlingen, jaarlijks kritisch tegen het licht te houden. Het beleid krijgt jaarlijks een plaats in de borgingsvergadering, waarna er mogelijk aanpassingen worden gedaan in het beleid;
- Communicatie naar het team;
- Adviseren van collega’s;
- Het begeleiden en invullen van actie/handelingsplannen voor specifieke leerlingen;
- Begeleiden van lastige signaleringsgevallen;
- Periodieke evaluatie uitvoeren;
- Reactie op vragen/klachten/opmerkingen van ouders/kinderen/collega’s;
- Besluiten rond uitzonderingen maken. Bij de uitvoering van het beleid, zullen er vragen komen over het maken van uitzonderingen. Zo zou het kunnen zijn dat leerlingen niet meteen opvallen vanuit de gebruikte methodes, waar mogelijk wel een plek zouden kunnen krijgen in een verrijkingstraject. De commissie spreekt zich uit, met de verzamelde kennis, of er mogelijk een aanpassing in het onderwijs zal moeten plaatsvinden;
- Controleren of materialen nog voldoende aanwezig zijn;
- Controleren of materialen nog voldoen;
- Voorstellen doen om materialen te vervangen

De in- en uitstroom bij de plusklas loopt via de intern begeleider.

De leerkracht is verantwoordelijk voor leerstof op maat voor iedere leerling binnen de groep. Dit wordt in een plan uitgewerkt.

De plusklasbegeleider verzorgt het aanbod in de plusklas en zorgt tevens voor werk uit de plusklas wat mee de eigen groep in gaat ter verwerking tijdens het werken aan de weektaak.

6.4 Communicatie

Als het gaat om het uitvoeren van beleid, willen we open en transparant zijn. Communicatie is bij voorkeur tweerichtingsverkeer. Enerzijds willen we ouders informeren over onze plan van aanpak, anderzijds willen we luisteren naar de zorg en de vragen beantwoorden over de zorg.
De communicatie richten we in voor de hoogbegaafdheidscommissie, intern begeleider, team van leerkrachten, leerlingen (HB en niet-HB) en ouders.

Commissie hoogbegaafdheid
Het streven is om maandelijks samen te komen, dat is afhankelijk van de vragen die er spelen van leerkracht en ouders. Het doel is om minimaal eens in de twee maanden samen te komen en de feedback van ouders hierin mee te nemen.

Intern begeleider:
De intern begeleiders dragen zorg voor de begeleiding van onze zorgleerlingen. Twee maal per jaar vinden er groepsbesprekingen plaats en drie maal per jaar leerlingbespreking. Dit zijn momenten om leerling specifiek afspraken te maken over de begeleiding van de leerling.
Een van de intern begeleiders, die tevens opgeleid is tot talentbegeleider excellente en hoogbegaafde leerlingen, neemt zitting in de commissie hoogbegaafdheid. Voorafgaande aan de bijeenkomsten informeert zij bij de andere intern begeleider of zij nog informatie heeft die besproken moet worden binnen de commissie.

Communicatie richting leerkrachten
Vanuit de werkgroep verloopt de communicatie via de bouwvergaderingen. Daarnaast is dit document een leidraad bij de begeleiding van excellente en hoogbegaafde leerlingen.
Leerkrachten kunnen aan de werkgroep ook hun (praktijk)vragen stellen.
drie keer per jaar worden de leerlingen doorgesproken in de leerlingbespreking. De leerkracht heeft een overleg met de intern begeleider. Dit is een moment om leerling specifiek afspraken te maken over de begeleiding van de leerling.

Communicatie tussen groepsleerkrachten en plusklasbegeleider
De plusklasbegeleider informeert de groepsleerkrachten wekelijks via de mail wat er in de plusklas behandeld is en welke opdracht voor de weektaak is meegegeven. Verder wordt er in het komende jaar gewerkt aan nieuwe vormen van snelle communicatie tussen de groepsleerkracht en de plusklas. Om zo in afstemming met elkaar specifieke aandachtspunten per kind te delen en eventuele handelingsplannen af te stemmen en tips en ervaringen uit te wisselen.

Communicatie richting leerlingen
De leerlingen in de klas zullen vanzelf in aanraking komen met het beleid voor hoogbegaafde klasgenoten. Het is aan de groepsleerkracht dit in goede banen te leiden.

Op het moment dat een leerling gesignaleerd wordt als hoogbegaafd, wordt er voorzichtig mee om gesprongen om zo geen valse verwachtingen te scheppen. We drukken ons uit in neutrale bewoordingen. Mogelijk testen we nog door, waarna een (tijdelijke) conclusie wordt besproken met de ouders en de leerling. De verdere begeleiding wordt afgestemd met de intern begeleider.

Communicatie richting ouders
Contact met de ouders loopt in eerste instantie via de normale kanalen.
Leerkracht, website, schoolgids, nieuwsbrief en het kind.
De groepsleerkracht is en blijft hoofdverantwoordelijk voor het proces van de leerling.
Daarnaast is er een jaarlijkse informatieavond voor ouders, zowel van de “plus”-kinderen als de reguliere kinderen. Hierin wordt het beleid uiteengezet en een overzicht gegeven van de gebruikte materialen en wat er daadwerkelijk in de klas gebeurt.
Verder staat het protocol op de website en de samenvatting van het beleid in de schoolgids. Wanneer er wijzigingen zijn in het beleid of uitvoering, dan wordt dit via de schoolnieuwsbrief doorgegeven.
De plusklasbegeleider levert drie maal per jaar aan de groepsleerkracht een onderdeel voor het groepsrapport aan . In principe kunnen ouders dit tijdens de spreekavonden met de leerkracht bespreken wanneer hier vragen over zijn.
Aanvullend worden ouders vanuit de plusklas via Ouderportaal per thema geïnformeerd over thema en aanpak.

Ouders en leerlingen kunnen hun klachten, opmerkingen en suggesties kwijt bij de intern begeleider. Deze neemt dit mee naar de werkgroep ter bespreking/beantwoording.

6.5 Bijsturen

De uitvoering van het beleid rondom excellente en hoogbegaafde leerlingen wordt periodiek gemeten door de werkgroep. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de volgende tools:

- Vragenlijst aan kinderen
  - Hoe vind je de stof: super moeilijk, beetje moeilijk, beetje makkelijk, super makkelijk;
  - Hoeveel tijd heb je in de klas voor zelfstandige verwerking?;
  - Wat voor begeleiding krijg je van je (plus)leerkracht?.
- Tevredenheidonderzoek onder ouders en kinderen (enquête).
- Volgen van de leerresultaten (kerndoelen: DLE, plusdoelen: methode gebonden toetsen).
- Klassen observaties regulier en in specifieke situaties (op afroep).
- Volgen leerlingen door de jaren heen.
- Volgen en bewaken doorgaande lijn tussen groep en plusklas.
- Volgen en ondersteunen doorgaande lijn van compacten, verdiepen, verrijken en verbreden.

Bij de invoering van dit beleidsplan worden deze onderzoeken periodiek gedaan. Als hier ongewenste resultaten uitkomen (lage score op een van de lijsten) waarbij een aantal leerkrachten eruit springen, dan wordt dit met deze leerkrachten besproken en krijgen ze zelfstandig de kans om hulp in te roepen/dit aan te passen. Wanneer dit in de volgende meting niet beter gaat kan er een begeleidingstraject ontworpen worden.
Specifiek let de werkgroep aan het begin van het jaar erop dat leerlingen weer opgevallen zijn in de nieuwe klas na dossieroverdracht. Wanneer er in latere jaren hoogbegaafde leerlingen “gevonden” worden, dan wordt de case doorgesproken met de leerkrachten van voorgaande jaren om uit te zoeken hoe deze leerling eerder opgemerkt had kunnen worden.
Met regelmaat reviewt de werkgroep alle klachten/suggesties om daarmee waar nodig bij te sturen. Waar mogelijk wordt de signaleringsprocedure aangepast om minder tijd te kosten en meer gebruik te maken van de signaleringsvaardigheden van leerkrachten, IB-er en werkgroep.
Daarnaast selecteert de werkgroep mogelijkerwijs specifieke trainingen, trainers en materialen om het beleid en uitvoering te versterken.

Bijlagen

A. Onderpresterende begaafde leerling

B. Profielen (hoog)begaafde leerling

C. Intakeformulier groep 1

D. Doelen en vaardighedenlijst voor het verrijkingsonderwijs

A: Onderpresterende begaafde leerling

(Hoog)begaafde leerlingen beschikken over de potentie om hoge prestaties te leveren. Toch komt dit niet altijd tot uiting. Kennis van mogelijke kenmerken van (hoog)begaafde onderpresteerders is daarom van belang ten behoeve van de signalering van deze leerlingen.

Wetende dat (hoog)begaafde leerlingen goed en snel kunnen leren, verwacht je eigenlijk dat er op school weinig tot geen problemen zullen optreden. Dat geldt echter niet voor alle (hoog-)begaafde leerlingen. Omdat zij in het huidige onderwijs vaak niet op niveau worden aangesproken, lopen ze een groot risico om gedemotiveerd te raken, met gedragsproblemen en onderpresteren als gevolg. Het is dan ook belangrijk deze leerlingen zo snel mogelijk te signaleren, zodat deze problemen zoveel mogelijk voorkomen en opgelost kunnen worden.
Door verschillende auteurs zijn kenmerken van deze zogenaamde (hoog)begaafde onderpresteerders beschreven. Deze eigenschappen zijn geclusterd en op een rij gezet. Een overzicht van deze eigenschappen, de manier waarop ze zijn geclusterd en de bronnen van waaruit de vermelde eigenschappen zijn beschreven vindt u hieronder beschreven.

Kenmerken van (hoog)begaafde onderpresteerders		
1.	Grote en uitzonderlijke kennis	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben vaak kennis die nog niet in de groep is behandeld en een grote algemene ontwikkeling.
2.	Grote interesse	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben op veel gebieden belangstelling en ze houden ervan om dingen te onderzoeken, bijvoorbeeld door in hun vrije tijd veel te lezen of op een andere manier informatie te verzamelen. Als een onderwerp (dat vaak wat moeilijker is) hun interesse heeft, begrijpen en onthouden ze veel.
3.	Wisselend schoolwerk (bekijken in relatie tot kenmerk 7)	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen laten vaak wisselend schoolwerk zien: afnemende prestaties (zie kenmerk 7) maar bij ingewikkelde vragen juist wel het goede antwoord weten, mondeling beter presteren dan schriftelijk en beter uit de verf komen bij individueel onderwijs op maat dan bij het regulier groepsonderwijs.
4.	Positief thuiswerk	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen werken thuis vaak verder aan zelfgekozen schoolprojecten en ontwikkelen thuis op eigen initiatief allerlei activiteiten.
5.	Grote verbeelding	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben vaak een levendige, grote verbeelding en zijn creatief.
6.	Hoge mate van sensitiviteit	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen geven vaak blijk van een enorme sensitiviteit: ten opzichte van zichzelf, maar ook van anderen.
7.	Afnemende schoolprestaties (bekijken in relatie tot kenmerk 3)	Opvallend is dat de schoolprestaties van onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen afnemen; ze presteren (vooral in schriftelijk werk) beneden niveau, in elk geval beneden hun eigen niveau, maar soms zelf ook beneden groepsniveau. Vaak schrijven ze slordig,

		houden ze niet van instampen en inprenten, missen ze leerinhouden en instructiemomenten en zijn ze slechts selectief enthousiast: wel voor nieuwe onderwerpen, niet voor uitwerkingen.
8.	Negatief gedrag	In de klas vertonen onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen vaak negatief gedrag; ze zijn lastig en onaangepast, vragen steeds om aandacht, vervelen zich, dromen weg en wijzen pogingen van de leraar om zich aan de groepsnormen te conformeren, af.
9.	Haperende sociaal-emotionele ontwikkeling	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen zijn vaak ontevreden over zichzelf en de verrichte werkzaamheden, vermijden nieuwe activiteiten uit angst voor mislukking, hebben minderwaardigheidsgevoelens, zijn wantrouwend of onverschillig en doen niet graag mee aan groepsactiviteiten, zijn minder populair bij leeftijdsgenootjes en zoeken vriendjes onder gelijkgestemden.
10.	Geringe taakgerichtheid	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen zijn vaak weinig taakgericht. Ze hebben een laag werktempo, hebben hun huiswerk vaak niet af, stellen zichzelf onrealistische doelen, zijn snel afgeleid, vergeetachtig en/of impulsief, hebben geen duidelijk leertraject voor ogen, hebben een korte spanningsboog, voelen zich hulpeloos, willen niet geholpen worden en willen zelfstandig zijn.
11.	Negatieve houding	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben vaak een wisselende motivatie, hebben een hekel aan routine, verzetten zich tegen autoriteit, nemen geen verantwoordelijkheid voor hun eigen daden en staan onverschillig of afwijzend tegenover de school.

(Informatiepunt Onderwijs, Hoogbegaafdheid en Excellentie)

B: Profielen (hoog)begaafde leerling

De drop-out

Deze leerling is creatief en over het algemeen erg gevoelig. De drop-out is niet gemotiveerd voor schoolse taken en zoekt buitenschoolse uitdaging om zijn interesses te volgen. Deze leerling geeft blijk van een negatief zelfbeeld: isoleert of verwaarloost zichzelf, verstoort situaties, bekritiseert zichzelf en anderen, voelt zich snel aangevallen of afgewezen. De drop-out is een absolute onderpresteerder (presteert gemiddeld of minder) en heeft baat bij alternatieve leerervaringen.
Deze leerling is op school slechts nog fysiek aanwezig, maar voelt en toont zich niet echt betrokken, of neemt zelfs onregelmatig deel aan het onderwijs. Er is een risico dat deze leerling uiteindelijk (zonder diploma) het onderwijs verlaat.

Gedragskenmerken	• vaak creatief • zoekt buitenschoolse uitdaging in activiteiten die zijn interesse hebben • is bereid te werken voor de relatie • creëert crisissen en verstoort situaties • zoekt spanning ('*thrill seeking*') • neemt onregelmatig deel aan onderwijs • lage schoolprestaties (gemiddeld of minder) • produceert inconsistent werkt • maakt taken niet af • bekritiseert zichzelf en anderen • defensief • verwaarloost zichzelf • isoleert zichzelf
Herkenning	• individueel afgenomen IQ test • hoge prestaties op subtests • inconsistenties in prestaties • discrepantie tussen intelligentiescore en geleverde prestaties • niet verbale intelligentiemetingen • creativiteitstest • interview • audities • analyse van verzameld werk • geleverde prestaties in niet-schoolse setting • nominatie van ouders of leerkrachten (eventueel o.b.v. informatie afkomstig van leerkrachten uit het verleden)
Begeleiding van de school	• houdt de verwachtingen op peil • diagnostisch onderzoek • niet-traditionele studievaardigheden • niet-traditionele leerervaringen buiten de klas • verdieping • mentorschap • groepstherapie • coaching m.b.t. de schoolloopbaan

	• thuisbezoek • bevorder veerkracht / flexibiliteit • bespreek alternatieve mogelijkheden • wees de advocaat voor deze leerling, blijf pleidooi voeren voor het faciliteren van "alternatieve" mogelijkheden

De onderduikende leerling

Deze leerling doet alles om niet op te vallen en ondermijnd hiermee het belang van de ontwikkeling van zijn of haar begaafdheid. De leerling vermijdt uitdagingen, is erg onzeker en faalangstig. In de perceptie van deze leerling is het halen van hoge prestaties en tegelijkertijd sociaal geaccepteerd worden onverenigbaar. De onderduikende leerling is zoekend naar sociale acceptatie en wisselt in vriendschappen, maar heeft moeite om hierin echt zijn plek te vinden, weet niet goed wat hij/zij zelf eigenlijk zou willen en streeft dan ook vrijwel geen eigen doelen na.
Deze leerling past zich te veel aan en kan mede hierdoor psychosomatische klachten ontwikkelen (hoofdpijn, buikpijn). Er bestaat een risico dat deze leerling zich verder terugtrekt, depressief wordt en uiteindelijk uitvalt in het onderwijs door gebrek aan een reëel perspectief op de eigen mogelijkheden..

Gedragskenmerken	• ziet de begaafdheid niet als waardevol, verlaagt of ontkent de begaafdheid • valt uit bij deelname aan verrijkingsprogramma's • wijst uitdagingen af • wil geen ander werk doen dan andere kinderen • wil niet opvallen, wil geen uitzonderingspositie ervaren • zoekt sociale acceptatie • verandert geregeld van vriendschappen / peergroep • heeft (vrijwel) geen band met de leerkracht, of de groep • onzeker over welke kant hij/zij zelf op wil
Herkenning	• interviews • nominatie door ouders, of leerkrachten • wees voorzichtig met nominatie door begaafde medeleerlingen • getoonde prestaties • creativiteitstests • niet-verbale metingen van intelligentie
Begeleiding van de school	• geef inzicht in concepten als sociale verschijnselen • leeromgevingen waarin de leerling zich thuis voelt • (sexe-)rolmodellen bieden (vooral bij meisjes) • help bij het opzetten van steungroepen • voer open discussies over de klas, racisme of sexerolverwachtingen • stimuleer de leerling met het vertegenwoordigen van belangen van (minderheids)groepen of bemiddeling • directe instructie over sociale vaardigheden • biedt ondersteuning en informatie bij de planning

	van opleidings- en beroepsmogelijkheden • bespreek de nadelen van succes openlijk

De succesvolle leerling

Deze (hoog)begaafde leerling levert goede prestaties, maar presteert niet naar eigen vermogen. Er is daarom sprake van relatief onderpresteren. Deze leerling is perfectionistisch ingesteld en wil graag "succesvol" blijven
Hierdoor worden risico's vermeden en kan deze leerling zich afhankelijk opstellen van volwassenen, bijvoorbeeld door (onnodig) bevestiging te zoeken van de leerkracht om zeker te weten dat iets "goed" is en om te voorkomen dat er fouten gemaakt worden. Deze leerling is erg gevoelig voor en gericht op het voldoen aan verwachtingen van anderen.
Als deze leerling niet gestimuleerd wordt om te gaan met uitdagingen boven het beheersingsniveau (de zone van naaste ontwikkeling), bestaat het risico op het ontwikkelen van faalangst en onderduikend gedrag.

Gedragskenmerken	• presteert • haalt goede cijfers • stelt zich afhankelijk op • zoekt bevestiging / goedkeuring van de leerkracht • perfectionistisch • vermijdt risico • kiest veilige activiteiten • gaat niet "buiten het boekje" • accepterend en conformerend • wordt een consument van kennis
Herkenning	• gebruik veel diverse criteria • cijfers, schoolprestaties • gestandaardiseerde testscores • individuele intelligentietests • nominatie door leerkracht, ouders en/of peers
Begeleiding van de school	• versneld en verrijkt curriculum • vooraf testen, uitsluitend leerstof die nog niet beheerst wordt: leerstofinkorting • ontwikkelen van persoonlijke interesses • activiteiten die buiten de comfortzone liggen • ontwikkeling van vaardigheden voor zelfstandig leren • dieptestudies • mentor • cognitieve coaching, begeleiding van school- en beroepsloopbaan • tijd voor samenwerken met intellectuele gelijkgestemden

De zelfstandige leerling

De zelfstandige leerling weet wat hij/zij kan en laat dit ook zien. Deze leerling heeft een goed zelfinzicht en goede sociale vaardigheden. Daarnaast werkt deze leerling zelfstandig, ontwikkelt eigen doelen, is ondernemend, komt op voor eigen opvattingen en is bereid tot het nemen van risico's. Deze leerling wil en durft te leren!
Hoewel dit de ideale leerling lijkt, blijft het alsnog belangrijk ook deze autonome leerling te ondersteunen. De focus ligt hierbij vooral op het zo veel mogelijk faciliteren van mogelijkheden tot onbegrensd leren.

Gedragskenmerken	• goede sociale vaardigheden • werkt zelfstandig, zonder bevestiging • ontwikkelt eigen doelen • kan doelgericht SMART werken • sterk zelfsturend, werkt enthousiast voor passies • goed zelfregulerend vermogen • komt op voor eigen opvattingen • veerkrachtig / flexibel • produceert kennis • beschikt over zelfinzicht en zelfacceptatie
Herkenning	• bereikte schoolresultaten • producten • nominatie door leerkracht, klasgenoot, ouders, zichzelf • portfolio's • interviews • gestandaardiseerde testen (prestatietests, intelligentietests) • creativiteitstests • gewonnen prijzen
Begeleiding van de school	• creëer ruimte voor het ontwikkelen van een lange termijnplan voor studie • versneld en verrijkt curriculum • belemmeringen in tijd en plaats wegnemen • ontwikkel meerdere, gerelateerde dieptestudies, inclusief mentorschappen • grote variatie van versnellingsmogelijkheden (vooraf testen, uitsluitend leerstof die nog niet beheerst wordt, leerstofinkorting, vervroegde toelating tot vervolgopleiding) • mentoren en intermediairs / bemiddelaars • wijk af van gebruikelijk schoolbeleid en regels • geef de ruimte en sta hen niet in de weg • leer hen omgaan met de psychologische nadelen van succes

De dubbel gelabelde leerling

Deze (hoog)begaafde leerling vertoont gedragsproblemen en/of heeft een onderliggend leerprobleem. Vaak worden begaafdheidskenmerken hierdoor onvoldoende (h)erkend. Ook kan het zijn dat een eventueel leerprobleem niet onderkend wordt door sterke compensatiemogelijkheden als gevolg van de (hoog)begaafdheid. Deze leerling werkt inconsistent, presteert gemiddeld of minder, verstoort en is chaotisch.
Hoewel een leer- of gedragsstoornis oorzaak kan zijn van gesignaleerde problemen, kan ook een gebrek aan (h)erkenning van de mogelijkheden van deze (hoog)begaafde leerling de oorzaak zijn van afwijkend gedrag of tegenvallende prestaties. Er bestaat dan een risico dat deze leerling onjuist gelabeld wordt en hiermee inadequaat ondersteund wordt in de ontwikkeling van zijn talenten.

Gedragskenmerken	• legt makkelijk contacten • goed probleemoplossend vermogen • denkt in concepten / ideeën • houdt van nieuwigheid en complexiteit • laat inconsistent werk zien • lijkt een (lager dan) gemiddelde leerling te zijn • lijkt in sommige aspecten van het sociaal en emotioneel functioneren jonger • gedragsproblemen • kan storend zijn en niet bij de les • is chaotisch • (relatief) trage informatieverwerking • kan moeite hebben in de omgang met begaafde peer groep
Herkenning	• op basis van huidig functioneren in de klas • scores op prestatietests • bestudeer de prestaties over een langer tijdbestek • zoek voor patroon van afnemende prestaties in combinatie met aanwijzingen voor superieure mogelijkheden • vertrouw niet op analyse van de sterk uiteenlopende resultaten op onderdelen van een intelligentietest • herkenning door leerkracht met ervaring met onderpresteerders, of relevante anderen
Begeleiding van de school	• uitdagen op het gebied waar de sterke kanten liggen is eerste prioriteit • versnelling op de sterke gebieden • voorzieningen ter compensatie voor de leerproblemen • onderzoek "wat is nodig voor dit kind om hier succesvol te kunnen zijn?" • plaatsing in programma voor begaafden • tijd met ontwikkelingsgelijken / peers doorbrengen • individuele begeleiding • directe instructie in strategieën voor zelfregulatie • leer voor zichzelf op te komen • leer SMART doelen formuleren

De uitdagende leerling

Deze leerling is creatief en komt met bijzondere oplossingen of invalshoeken. Hij neemt scherp waar en ziet uitzonderingen (ook op regels). Hij staat kritisch tegenover beweringen en neemt niet zomaar iets aan (ook niet van de leerkracht). Deze leerling komt op voor eigen opvattingen en is eerlijk en (te) direct. In zijn werkwijzen en gedrag is hij inconsistent, waardoor hij wisselende resultaten haalt. Hij is competitief ingesteld en kan grote stemmingswisselingen laten zien. Deze leerling heeft behoefte aan erkenning van zijn sterke kanten, wil graag gezien worden, met name voor zijn creativiteit. Wanneer deze leerling onvoldoende uitgedaagd wordt, zal hij geneigd zijn de leerkracht bezig te houden, bijvoorbeeld door clownesk gedrag.

Gedragskenmerken	• drukt zich creatief uit • voorkeur voor activiteit • houdt van discussie • is erg volhoudend in interessegebieden (passies) • laat impulsief gedrag zien • daagt de leerkracht uit • corrigeert de leerkracht • stelt regels ter discussie • is eerlijk en direct • komt op voor eigen opvattingen / overtuigingen • emotioneel labiel (grote stemmingswisselingen) • kan een slechte zelfcontrole hebben • vertoont inconsistente werkwijzen • kan conflicten oproepen • is competitief ingesteld
Herkenning	• interviews, zoek uit op welke manieren deze leerling creatief is • focus op creatief potentieel in plaats van prestaties • gebruik domeinspecifieke, objectieve metingen • creativiteitstests • nominatie door ouders, medeleerlingen en/ of volwassenen buiten het gezin
Begeleiding van de school	• tolerantie • beloon nieuwe invalshoeken en gedachten • bij passende leerkrachten plaatsen • directe en heldere communicatie met de leerling • geef toestemming voor gevoelens • sta nonconformiteit toe • koppel deze leerling aan een begripvolle mentor • directe instructie in interpersoonlijke vaardigheden • coach voor doelgericht oefenen

C: Vragen intakegesprek groep 1

Ouders die hun kind op school aanmelden weten veel over hun kind. Zij zijn zich dat alleen niet altijd bewust. Vraag je hen naar bijzonderheden, dan weten zij dikwijls weinig te noemen. Voor hen is het dagelijkse gedrag van hun kind 'gewoon'. Ook de dingen die zij als gezin doen of laten vinden zij 'normaal'. Toch zijn juist die gegevens essentieel om op school te kunnen inspelen op de ontwikkeling en de leefwereld van nieuwe leerlingen. Om die reden is een inhoudelijk intakegesprek na de aanmelding sterk aan te bevelen. U kunt dan rond een aantal thema's doorvragen naar concrete situaties en voorbeelden. Bij dat doorvragen gaat het dan om vragen als: Kunt u daarvan een voorbeeld geven? Wanneer doet hij dat? Gaat dat altijd zo? Wat deed hij dan? Hoe vaak doet zij dat? Doet zij dat bij alle … (bv. volwassenen)? Heeft hij een voorkeur voor een van die activiteiten? Wat doet u in zo'n geval? Hoe reageert hij daar dan op? Enzovoort. Het gaat erom niet te blijven steken in algemeenheden en vooral ook om te voorkomen dat je zelf gaat invullen wat ouders bedoelen. Ook suggestieve vragen zijn een valkuil in zo'n gesprek, omdat ouders dan sociaal wenselijk of juist ontkennend/verdedigend gaan reageren. Open vragen werken dan het best, zeker als je echt ingaat op wat zij vertellen. Stelregel bij zo'n gesprek is: je weet het pas echt als de ouders het zelf hebben verteld.

Onderwerpen om op door te vragen.
Spel, algemene vragen als: wanneer, hoe vaak, hoe lang achter elkaar, op wiens initiatief, omgang met winnen of verliezen; eigen ideeën/fantasie; rol ouders/oudere broers/ zussen.
Buitenspel: wat, welke materialen, met wie, waar.
Binnenspel: welke vormen (doen-alsof-spel (bv. met poppen of dieren), constructiespel (welk?), gezelschapsspel (welke, met wie?) computerspel (welke, alleen of met anderen).
TV-programma's: welke favoriet, welke zender(s) vaak aan; gaat tv speciaal voor een programma aan, of staat die altijd aan? Is toestemming nodig? Kijkt iemand mee? Hoe reageert kind op beelden? Stelt het vragen, komt het er later op terug, droomt het erover of denkt het eraan in bed? Komt het terug in spel?
Vrijetijdsbesteding gezin: samen uit? Hoe vaak, waarheen? Contacten familie (ontvangen/bezoeken) wanneer, hoe vaak? Welke rol heeft kind daarbij (veel aandacht volwassenen, of juist apart)? Vakanties? Bezoeken van concerten oid, pretparken, musea, kermis, circus? Hobby in het gezin? Welke, van wie (sport, knutselen, verzamelen, dieren, e.d.) Clubs, uitgaan Welke rol kind? (mee of juist niet – oppas?)? Is er een tuin (bij huis of moestuin elders)?
Taalgebruik: wanneer praten? Begrijpen van anderen? Gebruik specifieke woorden? Verbeteren ouders? Hoe vraagt het dingen aan ouders? Wordt er veel uitgelegd? Wordt er onderhandeld? Zinsbouw? Woordenschat? Uitspraak? Voorlezen gewend? Welke boeken, wie kiest, wanneer, hoe vaak? Pakt kind zelf ook boek om te

bekijken? Is er een dagblad en/of tijdschriften in huis? Ziet kind het als daarin gelezen wordt? Lezen ouders boeken? Komt dyslexie in de familie voor?
Redzaamheid: wassen, aankleden, toiletgebruik, wat kan het wel en niet zelf. Mag het dat ook zelf? Dagelijks? Andere taken in huis (opruimen, tafeldekken, afwasmachine in- /uitpakken, kleren opruimen, kamer netjes houden, planten/dieren verzorgen?
Emoties: om wat voor dingen lacht het? Om wat voor dingen huilt het? Laat het merken emoties van anderen te herkennen / snappen? Hoe uit het boosheid, verdriet, teleurstelling, spanning? Hoe gaat het om met onverwachte gebeurtenissen? Hoe gaat het om met langverwachte gebeurtenissen (verjaardag, vakantie, Sinterklaas)? Hoe reageren ouders op uitingen van emoties? Is het kind gewend complimentjes te krijgen (waarvoor?) Wordt thuis over gepraat?
Gedrag: is het kind gelijkmatig of sterk wisselend in gedrag? Is het gehoorzaam? Welke aanleidingen voor onrust of ongehoorzaamheid komen vaak voor? Hoe wordt op (ongewenst) gedrag gereageerd? Met welk effect? Welk gedrag wordt beloond en hoe? Welke vormen van straf is het kind gewend en voor wat voor soort 'vergrijpen'? Hoe is gedrag t.o.v. andere kinderen te typeren? Hoe gedraagt het zich naar (andere) volwassenen? Welke gedrag zou u graag veranderen?
Motoriek: is het beweeglijk? Is het soepel. Is het al gewend met een bal om te gaan? Loopt het graag hard? Kan het fietsen (los, zonder zijwieltjes)? Durft het veel (klimmen, verstoppen, ergens vanaf springen)? Ziet het gevaar? Kan het goed kleine voorwerpen hanteren (constructiespeelgoed), kan het al knippen, knutselen? Wat, hoe, waarmee? Wat tekent het? Hoe ziet dat eruit? Doet het dat uit zichzelf? Is het geïnteresseerd in letters? Hoe uit zich dat? Is het kind gevoelig voor muziek, voor ritme (zingt het snel mee, beweegt het bij muziek, herkent het muziek)?
Gezondheid: zijn er tijdens de eerste vier jaar gezondheidsproblemen voorgekomen? Is er uitval van gehoor (geweest). Is het vaak ziek (griep of andere klachten). Ervaart het snel iets als pijn (hoe uit zich dat: klagen, huilen, snel van streek bij bloed, enz.)
Eetgewoonten: wat is voor het kind normaal eetgedrag: wat, hoeveel? Wat is favoriet, wat lust het beslist niet. Hoe gaan ouders om met eetgedrag? Wordt het kind betrokken bij inkopen doen of eten klaarmaken? Allergie?
Ontwikkeling: is er sprake van een gemiddelde ontwikkeling, van een ontwikkelingsachterstand of van een ontwikkelingsvoorsprong? Op welke gebieden speelt dat? Hoe uit zich dat? Maken ouders zich daarover zorgen? Verwachtingen: wat verwacht het kind van school? Waar kijkt het naar uit of waar ziet het tegen op? Welke ervaringen heeft het van anderen al gehoord (bv. oudere broertjes/ zusjes)? Hoe geldt dat voor de ouders zelf: wat verwachten/hopen zij dat de school bij hun kind zal bereiken?

D: Doelen en vaardighedenlijst voor het verrijkingsonderwijs

Naam leerling:
Groep:
Leerkracht(en):
Datum:

De leerling vult in kolom 1 sterke en minder ontwikkelde vaardigheden in, de ouders doen dit in kolom 2 en de leerkracht in kolom 3. Op basis van de ingevulde gegevens wordt door de leerkracht, leerling en begeleider van de plusklas bepaald aan welke doelen er gewerkt gaan worden.

+ = sterk - = ontwikkelpunt

1. Leren leren

1	2	3	Doelen en Vaardigheden
Werkhouding:			
?	?	?	Ik geef aan wat ik wil leren en waaraan ik wil werken
?	?	?	Ik zet me in voor taken die ik moet uitvoeren
?	?	?	Ik zet door wanneer iets niet direct lukt
?	?	?	Ik houd mijn aandacht er goed bij als dat nodig is
?	?	?	Ik werk zelfstandig als dat nodig is
?	?	?	Ik zorg dat mijn werk er netjes en verzorgd uitziet
?	?	?	Ik vraag op tijd hulp als ik ergens zelf niet uit kom
?	?	?	Ik waardeer het leerproces ook als het resultaat tegenvalt
Werken volgens een plan:			
?	?	?	Ik formuleer leerdoelen voor mezelf
?	?	?	Ik verken een onderwerp voor ik ermee aan de slag ga
?	?	?	Ik weet welke stappen ik moet zetten en hoe ik deze moet uitvoeren
?	?	?	Ik zorg dat ik het belangrijkste af heb voor de tijd om is
?	?	?	Ik houd me aan mijn planning en stel deze bij als dat nodig is
?	?	?	Ik kijk achteraf of mijn planning goed was en wat beter kan
Manieren van leren:			
?	?	?	Ik weet welke manieren van leren er zijn en welke manier mijn voorkeur heeft
?	?	?	Ik zet de meest geschikte manier van leren in
?	?	?	Ik verzamel geschikte informatie op verschillende manieren
?	?	?	Ik bewaar informatie om het later te kunnen gebruiken
?	?	?	Ik laat zien wat ik geleerd heb
?	?	?	Ik licht mijn antwoorden toe en laat zo zien dat ik het begrijp
?	?	?	Ik controleer of mijn leervraag voldoende beantwoord is

2. Leren denken

1	2	3	Doelen en Vaardigheden
Analytisch denken			
?	?	?	Ik herken verschillen en overeenkomsten tussen dingen
?	?	?	Ik zie het verband tussen waardoor iets komt (de oorzaak) en het gevolg ervan

?	?	?	Ik zie de relatie tussen verschillende onderdelen binnen het grote geheel
?	?	?	Ik maak ingewikkelde problemen gemakkelijker door ze op te delen in kleinere problemen
Creatief denken:			
?	?	?	Ik ontdek nieuwe vragen of problemen
?	?	?	Ik bedenk meerdere oplossingen voor een vraag of probleem
?	?	?	Ik bedenk originele oplossingen voor een vraag of probleem
?	?	?	Ik bedenk hoe ik bestaande ideeën in een nieuwe situatie kan toepassen
?	?	?	Ik zet ideeën om in praktische oplossingen
?	?	?	Ik neem afstand van een probleem om het even op me in te laten werken
Kritisch denken			
?	?	?	Ik ga na of mijn veronderstellingen kloppen
?	?	?	Ik controleer of nieuwe informatie klopt en overeenkomt met informatie die ik al heb
?	?	?	Ik onderscheid feiten van meningen en betrouwbare van niet betrouwbare bronnen
?	?	?	Ik neem bij het vormen van mijn mening verschillende perspectieven mee
?	?	?	Ik gebruik criteria om een mening te vormen
?	?	?	Ik onderbouw mijn mening met argumenten
?	?	?	Ik vraag door tot ik het echt begrijp
?	?	?	Ik kies uit verschillende oplossingen de meest geschikte

3. Leren voor het leven

1	2	3	Doelen en Vaardigheden
Inzicht in jezelf:			
?	?	?	Ik ben trots op mijzelf en mijn werk
?	?	?	Ik weet waar ik goed en minder goed in ben
?	?	?	Ik maak gebruik van mijn sterke kanten en blijf ook werken aan dat waar ik minder goed in ben
?	?	?	Ik doe de dingen zo goed mogelijk maar stel mijn eisen/doelen niet té hoog
?	?	?	Ik vind het niet erg als ik niet meteen weet hoe iets moet of als iets niet meteen lukt
?	?	?	Ik ga goed om met kritiek en flexibel met tegenslagen en begrijp dat ik hier iets van kan leren
?	?	?	Ik weet wat ik wil en kies daar ook voor
Omgaan met anderen:			
?	?	?	Ik blijf mijzelf in een groep: anderen kunnen aan mij zien en van mij horen wat ik ergens van vind en hoe ik me voel
?	?	?	Ik houd rekening met de regels die voor de groep belangrijk zijn
?	?	?	Ik werk samen met anderen als we samen meer kunnen bereiken dan alleen
?	?	?	Ik maak anderen enthousiast om samen ergens een succes van te maken
?	?	?	Ik verdeel de taken samen met anderen op een manier die voor iedereen goed werkt
?	?	?	Ik ben in staat in samenwerking met anderen verschillende rollen

			en taken te vervullen
?	?	?	Ik zie en begrijp goed hoe anderen ergens tegenaan kijken vanuit hun beleving
?	?	?	Ik luister goed naar de ideeën van anderen en verdedig mijn eigen ideeën
?	?	?	Ik geef kritiek op een manier zodat de ander er ook iets aan heeft
?	?	?	Ik presenteer de resultaten van mijn werk aan anderen op een manier die past bij mij én bij het doel van dat moment

E. De menstekening van Goodenough

De menstekening wordt gescoord volgens de normen van 'Goodenough'. De test van Goodenough is oorspronkelijk opgezet om de mentale mogelijkheden van een kind (3 tot 13 jaar) op een snelle en eenvoudige manier na te gaan. Uit vergelijkend onderzoek is gebleken dat deze test voor 50 tot 75% betrouwbaar is gebleken om dit te meten.

Benodigdheden: een potlood en een vel wit tekenpapier

Opdracht:
"Teken een mens voor mij zo goed als je kunt. Je hebt er alle tijd voor. Doe flink je best."

NB:
1. Vanwege mogelijk aanpassingsgedrag is het van belang om de jongste kleuters de tekening niet te laten maken aan een tafelgroep met jongste kleuters. Wanneer deze kleuters een koppoter tekenen, is de kans aanwezig, dat de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong zich aanpast en ook een koppoter gaat tekenen.
2. Het is van belang om de opdracht te geven 'teken een mens' en niet 'teken jezelf'. Sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong hebben namelijk een perfectionistische instelling en realiseren zich op voorhand dat het poppetje dat ze kunnen tekenen niet zal lijken op hun spiegelbeeld. De opdracht 'teken een mens' biedt vrijheid: de kenmerken van een mens zijn twee armen, twee benen, een lijf en een hoofd.
3. Een kleuter kan ook NIET tot een tekening komen. Dit kan voortkomen uit de aanwezigheid van faalangst of perfectionisme. De kleuter zal in dat geval een 'Rembrandteske' tekening willen maken, ziet in dat dat niet gaat lukken, en haakt af. Ieder detail in de tekening waardeert men met 1 punt. De punten samen geven de ontwikkelingsvoorsprong aan.
4. Geef geen suggesties of hulp. Op vragen die een kind stelt kun je antwoorden in de vorm van: 'doe maar zoals het je het beste lijkt!' Hoogstens een geremd kind aanmoedigen, maar verder niet gaan. Wanneer een kind aangeeft klaar te zijn, neem je het papier met de tekening weg.

Aanwijzingen voor het nakijken:
Voor ieder element van de tekening geef je 1 punt tot een maximum van 52 punten. Halve punten worden niet gegeven.

1		Hoofd	1
2		Beide benen of één en profile	1
3		Beide armen. De vingers alleen zijn niet voldoende, behalve wanneer er tussen deze en het lichaam een ruimte is vrijgelaten	1
4	A	Romp, hetzij als een enkele lijn of in twee dimensies	1
	B	Lengte van de romp groter van afmeting dan de breedte	1
	C	Schouders duidelijk aangegeven	1
5	A	Armen en benen aan een willekeurig punt van de romp of aan hals bevestigd	1
	B	Armen en benen op de juiste hoogte van de romp bevestigd	1

6	A	Hals	1
	B	De omtrek van de hals vormt een voortzetting van die van hoofd, romp of beide armen	1
7	A	Een of beide ogen	1
	B	Neus	1
	C	Mond	1
	D	Neus en mond	1
	E	Neusgaten	1
8	A	Haren	1
	B	Haren beter weergegeven dan door een verbreding van het hoofd of een golvende lijn	1
9	A	Aanduiding van de kleren (knoop of hoed)	1
	B	Twee ondoorzichtige kledingstukken (hoed en broek bijvoorbeeld)	1
	C	Volledige ondoorzichtige kleding (mouwen, broekrand)	1
	D	Vier duidelijk te onderscheiden kledingstukken (hoed, broek, schoenen, vest, das)	1
10	A	Vak- of uniformkleding zonder fouten	1
	B	Vingers aan beide handen of aan de zichtbare hand	1
	C	De verhouding tussen de lengte en breedte van de vingers is juist. De vingers wijken niet uiteen.	1
	D	De duim is van de overige vingers te onderscheiden door stand en lengte	1
11	A	Een of meer gewrichten van de armen aangegeven	1
	B	Een of meer gewrichten van de benen aangegeven	1
12	A	Afmeting van het hoofd niet groter dan de helft en niet kleiner dan 1/10 van de romp	1
	B	Lengte van de armen niet tot knieën rijkend	1
	C	Lengte van de benen niet kleiner dan die van de romp en niet groter dan tweemaal de lengte van de romp	1
	D	De lengte van de voeten is groter dan de hoogte. Zij bedraagt minder dan 1/4 van de lengte van het been en meer dan 1/10 van de totale lengte van het been	1
	E	Beide benen en armen hebben twee dimensies	1
13		Hiel	1
14	A	Uitdrukking van de motorische coördinatie in de lijnen van de omtrek	1
	B	Idem in die van de gewrichten	1
	C	Idem in die van de omtrek van het hoofd	1
	D	Idem in die van de omtrek van de romp	1
	E	Idem in die van de omtrek van benen en armen	1
	F	Idem in de symmetrie van het gelaat	1
15	A	Oren	1
	B	Juiste stand en afmeting van de oren	1
16	A	Details van de ogen. Wenkbrauwen, oogharen of beide	1
	B	Pupillen aangegeven	1
	C	Afmeting van de ogen. Lengte groter dan de hoogte	1
	D	De blikrichting van het oog komt in de plaatsing van de pupil in het en profile weergegeven gelaat of in de vorm van het oog (cirkelsector) uit	1
17	A	Kin en voorhoofd aangegeven	1

	B	Kin duidelijk van de onderlip gescheiden	1
18	A	Hoofd, romp en voeten en profile. Eén fout wordt door de vingers gezien.	1
	B	Foutloos profiel	1

Een aantal punten, dat door optelling is verkregen, wordt vergeleken met de onderstaande puntenschaal, waarin voor iedere leeftijd het vereiste puntental is aangegeven. (van Florence L. Goodenough: Van Krevelen, 1953, blz. 20-22). Evenals bij gebruikelijke intelligentietests verkrijgt men het intelligentiequotiënt (IQ) door de met het behaalde aantal punten overeenkomende leeftijd (verstandelijke leeftijd) door de werkelijke leeftijd te delen.

Puntenschaal:

Leeftijd	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Punten	2	6	10	14	18	22	26	30	34	38	42